

Veel beroemdheden zijn getooid met de initialen JC

Bijzondere lettercombinatie: stom toeval of archetype?

Wat hebben Job Cohen, Johan Cruijff en Jan Cremer met elkaar gemeen? Op het eerste gezicht niet veel, behalve dan dat ze hedendaagse bekende Nederlanders zijn (en misschien wel gedurende enige tijd ook ooit gedrieën inwoners van Amsterdam zijn geweest). En Jimmy Connors, Johnny Cash en James Coburn dan? Oké. Drie Amerikanen die elk op hun eigen gebied in de afgelopen honderd jaar eeuwige roem hebben verworven. En wat te denken van wereldwijd gerenommeerde historische figuren als Johannes Calvijn, James Cook en Jean Champollion?

Wie even de moeite neemt een willekeurig naslagwerk bij de hand te pakken, ontdekt al gauw dat er vrij veel al dan niet vermaarde mensen voorkomen die getooid zijn met de initialen JC. Is dat puur toeval of zit er meer achter? JC zijn de beginletters van Jezus Christus die - dat weet zelfs de grootste atheïst - niet zo maar een historische omwenteling teweegbracht. Zijn geboorte, hoe omstreken ook en ook al was die niet eens in het jaar nul, is in ieder geval het begin van een nieuw tijdperk.

Christenen staan op diverse momenten per jaar alom ter wereld stil bij zijn geboorte, sterven en opstanding. Heeft zijn internationale bekendheid en invloed als Zoon van God - een titel die hem later is toebedacht - er bewust of onbewust toe geleid dat zo veel mensen diezelfde initialen hebben gekregen? Zijn geest, wie weet waarheen hij waait?

Na een uitgebreide zoektocht in een gedrukte en een digitale uitvoering van een encyclopedie kwam ik al gauw op minstens 200 personen van verschillend karakter en kaliber die in ieder geval zo aan de vergankelijkheid zijn ontsnapt. In werkelijkheid moeten dat er veel meer zijn, in de westerse wereld tienduizenden, schat ik in. In mijn eigen kennissenkring kom ik er sowieso al drie tegen: een ex-buurman, een oud-studiegenoot en een goeie vriend.

Ik zal nog een paar voorbeelden geven. In willekeurige volgorde en zonder aanzien des persoons. John Cassevetes, Jacob Cats, Jimmy Carter, José Carreras, Jack Charlton, Joe Cocker, Joseph Conrad, Julio Cortazar, Jacques Cousteau, John Cleese, Jim Croce, James Clavell, James Cagney. Allemaal mannetjes zegt u, nou vooruit, hoewel minder in getal, een paar dames: Joan Crawford, Jill Cohn, Jane Campion, Joyce Carey, Jennifer Capriati, Jung Chang. En zo kan ik nog wel even doorgaan. Ze behoeven nauwelijks toelichting. En dan de ontelbaren die zo maar bestaan en verdwijnen, mensen zoals u en ik. 'Een naamloze in den drom der naamlozen', zoals J.C. (!) Bloem ooit dichtte. Op verzoek kan ik daarnaast een lijst debiteren van mensen die wellicht minder bekend zijn maar ongetwijfeld hun sporen verdiend hebben op hun terrein. Schrijvers. Sportlui. Politici. Lukt het u om een reeks van 100 mensen te geven die eenzelfde andere lettercombinatie hebben en ook nog wat betekend hebben voor de mensheid? Dat lijkt mij onbegonnen werk. Ook om andere redenen is de collectie interessant. De verzameling biedt een breed scala aan personen die iets bijzonders hebben gepresteerd. Zit er iets van een 'goddelijke vonk' in deze vaak wereldwijd fameuze lieden? Criminelen ben ik vooralsnog niet onder hen tegengekomen, alhoewel er vast een voor mij onbekende maffiabaas onder hen schuilt. De familienaam Corleone biedt daarop volop mogelijkheden. Van ene J. Corleone is in ieder geval wel het aardige aforisme bekend: 'De mens is harder dan steen, sterker dan staal en kwetsbaarder dan een roos.'

Of dit fenomeen echt afwijkend is kun je proberen vast te stellen door andere combinaties te onderzoeken. Sommige letters (QQ, hoofdpersoon uit De ontdekking van de hemel van Harry

Mulisch bijvoorbeeld) sluiten zichzelf al uit. Andere zijn meer voor de hand liggend maar bieden naar mijn idee niet of nauwelijks enig houvast in dat opzicht. Bij MP, AW en GL zijn er geen opzienbarende opsommingen te realiseren van eenzelfde omvang. Dezelfde gedrukte bron die ik gebruikte voor mijn eerste zoektocht, leverde bij MP niet meer dan vijf lemma's op, bij AW twee voorbeelden en bij GL waren het er op de kop af drie. En nemen we andere voor de hand liggende afkortingen, hoe ver komen we met AH (Adolf Hitler), BB (Brigitte Bardot), SH (Saddam Hussein)?

Een andere vraag is of achternamen met een C (waaronder Christ) in ons westers taalgebied juist veel voorkomen. Dat is voor ons land zeker niet het geval. Achternamenlijsten geven geen hogere score voor de derde letter van het alfabet, veel meer voorkomend zijn de H, de S en de V. Het is evenwel een zeer populaire letter in het Engelse, Franse en Spaanse taalgebied, maar ook weer niet bijzonder meer dan andere letters. Dat komt ook doordat de C twee klanken vertegenwoordigt en de K in die talen nauwelijks meedoet. Het verklaart slechts ten dele de populariteit van deze 'heilige combinatie'. Of zijn er juist veel voornamen met een J? Dat is zeker waar, maar even zo zeer zijn er veel namen die met een A (2014 voor een meisje en 1122 voor een jongen) beginnen, of met een E (1235 voor een meisje en 461 voor een jongen). Bij de J zijn er 524 mogelijkheden voor een meisje en 485 voor een jongen (waaronder Jesus vooral in Spaanstalige landen gebruikelijk is). Tenminste dat maak ik op uit een gangbare digitale voornamenlijst (<http://www.naissances.com/app/requestnl.php3>). Zo buitengewoon is die J dus ook weer niet. Kortom, de vraag heeft geen wetenschappelijke pretenties maar is niettemin te rechtvaardigen: heeft de combinatie JC een archetypische, godsdienstsociologische, religieuze of nog andere meerwaarde?

Er is overigens wel wat op af te dingen op deze gewaagde veronderstelling. Jezus Christus bestaat niet uit een voor- en een achternaam. Het eerste deel is afgeleid van het Hebreeuwse woord voor heil, dus is zijn naam 'redder, verlosser'; Christus is de Griekse toevoeging voor Messias ofwel gezalfde, in combinatie is hij dus 'de gezalfde verlosser'. Bij mijn lijst historische figuren is er praktisch in alle gevallen sprake van een combinatie voor- en achternaam, soms van een pseudoniem. De naam Jezus Christus is niettemin compleet, spreekt bovendien boekdelen. Hij doet het wonderwel ook goed als expletief in sommige kringen. Wie is dat ooit gelukt? Bij niet alle door mij gevonden persoonlijkheden is helder of het om een complete naam gaat, in de meeste gevallen zijn ze wel onder hun gangbare naam bekend geworden. Met andere woorden: ze zijn bekend door hun naam, maar hebben ongetwijfeld ook nog andere voor- en/of doopnamen. Hijme Stoffels, hoogleraar godsdienstsociologie aan de Vrije Universiteit van Amsterdam, vond het - misschien ook mede daarom - maar flauwekul toen ik hem om een verklaring van het verschijnsel vroeg: "Ik zie er zelf niets in. Het heeft meer met 'willen zien' te maken dan met iets objectiefs. Toen wij ooit een zwarte Lada kochten, zagen we plotseling allemaal zwarte Lada's rijden. Dat mechanisme dus."

Het stelde me niet helemaal tevreden. Het typische is dat een figuur als Johan Cruijff haast goddelijke eigenschappen krijgt toegedicht, zonder dat hij dat zelf wil. Elke tijd wil zijn eigen goden. Zo kwam ik ergens tegen op internet: 'leuke pagina, maar de afkorting JC is uitsluitend bestemd voor mijn enige echte idool: Johan Cruijff.' Je zou je af kunnen vragen naar het voorbeeld van Plato of er een soort idee JC is waarvan anderen verzwakte afbeeldingen zijn? Of zelfs: dat er één, echte JC zou zijn (historisch en ideëel), waarvan de anderen benaderingen zijn. Een derde optie die godsdienstfilosoof Anton van Harskamp mij aanreikte is: dat er geen sprake

is van een idee, maar 'gewoon' van een mysterie. “Vaak worden religie en religiositeit geassocieerd met iets wat mysterieus of onverklaarbaar is. Dat is niet de visie die godsdienstwetenschappers hebben, maar als we met een mysterie te maken zouden hebben, is er ook niets meer te zeggen.”

Mensen kiezen uiteraard niet zelf hun naam, afgezien van een artiestennaam of pseudoniem. Dat doen anderen. Het is generaties lang een ingesleten traditie geweest om familieleden (en heiligen) te vernoemen, vandaar dat sommige (voor)namen veelvuldiger voorkomen. Ook dat zou er op kunnen duiden dat het allemaal een samenloop van omstandigheden is die de poten onder mijn gedachtegang wegzaagt. Aan de andere kant valt het niet te ontkennen dat christelijk religieuze motieven in kunst en literatuur nog steeds duidelijk aanwezig zijn ondanks geloofsverval. Vaak onbewuster en actiever dan we ons realiseren. Dus waarom niet in de naamkunde. Mijn veronderstelling lijkt zo prozaïsch en onlogisch, maar zou desalniettemin een magisch realistische meerwaarde kunnen hebben. Volgens psychoanalyticus Carl Gustav Jung uit een archetype zich juist in het toeval.

Ten slotte vroeg mijn zoon: “Hoe kom je op dit doldwaze idee?” nadat ik een paar dagen met deze gedachte had gespeeld en me suf had zitten zoeken op internet. “Is het niet zonde van je tijd?” Ik reageerde bevestigend: “Ja, maar we leven soms bij de gratie van nutteloze wetenswaardigheden. De krant staat vol met allerlei soorten ellende, dit is aanzienlijk minder pijnlijk, onschuldig zelfs.”

Het was ook de krant die me op dit idee bracht. Zo halverwege maart dit jaar stond er een voor mij opvallend bericht in. De eerste SARS-dragers die aan deze epidemische longziekte overleed was Johnny Chen, een Amerikaanse zakenman en leeftijdgenoot (49 jaar). De krant noemde hem een echte globalist. Hij moet een van de vele Amerikanen van Chinese afkomst zijn die die naam hebben. Op het www kwam ik namelijk diverse naamgenoten tegen, terwijl ik tevergeefs naar hem zocht. Toch vind ik dat hij iets heroïsch heeft. Net zoals de eerste ‘enige echte’ JC, ook gestorven onder onduidelijke omstandigheden. Want wees eens eerlijk, het had toch ook allemaal heel anders gekund, op deze wereld.

Jacques Kraaijeveld (oorspronkelijk - voordat Napoleon langskwam - gespeld als: Craeyeveld!)